

Jan Tomczak

"Vorlesebuch Religion – Dias.", seria 1; seria 2, wyd. Hans May i Dietrich Steinwede, Zürich-Lahr-Köln 1978 : [recenzja]

Collectanea Theologica 50/2, 215-216

1980

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

siejszym stanem wiedzy. Wydawcy czują się związani tradycją dotychczasowych wysiłków poznawczych — rzeczowych i metodycznych — na polu pedagogiki. Z drugiej jednak strony przyjmują potrzebę krytycznego przebadania dotychczasowych osiągnięć i konieczność dalszego rozwoju. Wydawcy chcieli, żeby sądy i oceny zawarte w omawianej książce dalekie były od skostnienia i tradycjonalizmu oraz niehistorycznego i naiwnego aktualizmu. Ich postawa jest „otwarta”. Ujawniła się w sformułowaniu i w wyborze haseł oraz w wytycznych dla współpracowników. O tym wyborze decydowało nieraz nie tylko doniosłe znaczenie pojęcia, ale również specyficzne skonkretyzowanie danego problemu we współczesnej dyskusji fachowej, np. artykuł „nauczanie” (*Unterricht*) umieszczono ze względu na wyniki nowoczesnego badania nauczania.

Autorom nie chodzi o to, aby dać materiał bezpośrednio dla praktycznego działania, lecz próbują krytycznie roztrząsać podstawy każdego pedagogicznego działania i myślenia. To założenie sprawia, że niejeden praktyk odczuje brak artykułu mówiącego bezpośrednio o praktycznym wychowaniu. Z drugiej strony umieszczono hasła, których ogólnie na pierwszy rzut oka nie uważa się za podstawowe pojęcia pedagogiczne. Są one jednak niezbędne przy dzisiejszym stanie refleksji ze względu na cel tego podręcznika. Taki charakter ma np. artykuł *Didaktik der deutschen Sprache* (Dydaktyka języka niemieckiego).

Nad czterdziestoma czterema artykułami zawartymi w dwóch tomach omawianego podręcznika, a umieszczonymi alfabetycznie według haseł, pracowało czterdziestu pięciu wybitnych specjalistów. Prawie każde hasło zostało opracowane przez innego autora. Tylko niektóre artykuły pisały wspólnie dwie lub trzy osoby. Wydawcy wybrali naukowców kompetentnych w danym odcinku wiedzy i pozostawili im swobodę sposobu traktowania materiału. Dali jedynie wytyczne, aby przedstawiono krytycznie współczesny stan wiedzy, refleksję nad rozwiązanymi oraz otwartymi problemami, jak również nad tym powziętymi rozstrzygnięć. Dzięki temu w omawianej książce występują różne elementy naukowego badania w pedagogice. Rozbieżne stanowiska nie są harmonizowane, lecz świadomie konfrontowane.

Historyczny rozwój został o tyle uwzględniony, o ile jest niezbędny do uchwycenia systematycznych związków. Szczególną uwagę poświęcono owym dziedzinom, które rozwinęły się w ostatnich latach, jak np. ekonomia oświaty (szkolnictwa), cybernetyka, nauczanie programowane, oraz tym problemom, które są faworyzowane przez badania w pokrewnych dyscyplinach, np. teorie uczenia i uczenia się.

Tak więc omawiana książka zawiera skrót współczesnej wiedzy o wychowaniu. Przez przedstawienie problemów i bogaty wykaz literatury dołączony do poszczególnych artykułów daje niezawodną orientację w całości kształtce wiedzy pedagogicznej naszych czasów. Sporządzenie obszernego, bo liczącego ponad pięćset haseł, alfabetycznego skorowidzu rzeczowego ułatwia szybkie znalezienie poszukiwanego zagadnienia i wykazuje związki wzajemne między poszczególnymi artykułami. Omawiany podręcznik może być cenną pomocą dla naukowców w dziedzinie pedagogiki i nauk pokrewnych, dla studentów tych dyscyplin i dla wszystkich zainteresowanych problemami wychowania.

ks. Jan Tomczak SJ, Warszawa

Vorlesebuch Religion — Dias. Seria 1: *Freiheit — Verantwortung*; seria 2: *Mensch — Mitmensch — Gott*, wyd. Hans May i Dietrich Steinwede, Zürich-Lahr-Köln 1978, Benziger Verlag — Kaufmann — Vandenhoeck und Ruprecht, s. 16+15.

Przedstawione dwie serie zawierają po dwanaście przezroczy czarno-białych i kolorowych, które mają z małymi wyjątkami bezpośredni związek

z opowiadaniem (historiami) podręcznika *Vorlesebuch*. Jest tyle klitek przezroczy, ile każdy zeszyt zawiera szczegółowych tematów w ramach problemu wolności i odpowiedzialności oraz problemu stosunku do ludzi i do Boga. Te same uwagi ogólne, dotyczące roli przezroczy w nauczaniu i sposobów korzystania z nich, mówią o dydaktycznej funkcji przezroczy, polegającej na wywołaniu problemu, czego koniecznym następstwem jest dyskusja nad powstałym problemem, pogłębienie go względnie poszerzenie. Obrazy uaktywniają pamięć obrazową. Służą w nauczaniu jako propozycje do rozmowy. Te obecnie omawiane są tak dobrane, że więcej nasuwają pytań niż odpowiedzi na nie. Następnie twórcy tych wizualnych materiałów mówią o przyporządkowaniu obrazu i tekstu, o wzajemnej ich kombinacji. Dlatego przy szczegółowych uwagach do poszczególnych tematów podali pod hasłami „rozszerzenia — uzupełnienia” odnośniki do kilkunastu opowiadań (historii) zawartych w podręcznikach *Vorlesebuch Religion*.

Kolejności obrazów w podanych seriach nie uważają za obowiązujące. Nauczyciele zatem mają dużą swobodę kombinacji, co wymaga u nich nie-małej giętkości i pomysłowości.

W przezroczeniach obok realistycznej fotografii występuje również grafika. Fotografie mają częściowo służyć rzeczowej informacji albo umożliwiać uchwycenie sytuacji i problemu. Zawsze chodzi o stan rzeczy, który ma być szczególnie „stwierdzony”. Grafika podobnie jak fotomontaż dostarcza większej możliwości przedstawiania rzeczy i zjawisk.

Twórcy przestrzegają nauczycieli przed komentarzami, które zabijają spontaniczność uczniów w pracy nad obrazami. Równocześnie zalecają zaplanowanie nauczania, aby nie rozplynęło się w dowolnych skojarzeniach i przeżytych przez uczniów wrażeniach. Tutaj niemałe znaczenie przypisują opowiadaniom, które umożliwiają po pracy nad obrazem ustalenie punktu ciężkości w poruszonym zestawie tematów.

Warto zaznaczyć, że obie serie zeszytów ukazują również teologiczne aspekty poruszanych zagadnień, a mianowicie wolności i odpowiedzialności oraz układu stosunków: człowiek — bliźni — Bóg.

Każde przezrocze ma dość szczegółowy komentarz dydaktyczno-metodyczny. W komentarzach tych omawiają autorzy treści obrazów. Ukazują powiązanie obrazu i historii opowiedzianej we wspomnianym wyżej podręczniku. Przedstawiają dydaktyczne aspekty problemu.

Oprócz przedstawionych dwóch serii istnieją również dalsze cztery: Śmierć — życie, walka — wojna — trzeci świat, Bóg — religie, Boże Narodzenie.

Warto podkreślić, że wizualne pomoce w omawianej pozycji są skąpe: jedno przezrocze dla jednego tematu. Nie ma więc przeładowania obrazami, które nie zastępują tekstu, a raczej razem z nim ukazują i rozwiązują problemy.

ks. Jan Tomczak SJ, Warszawa

Guido MARTINI, *Malen als Erfahrung. Kreative Prozesse in Religionsunterricht, Gruppenarbeit und Freizeiten*, Stuttgart-München 1977, Calwer — Kösel-Verlag, s. 160.

Książka jest przeznaczona dla nauczycieli religii, dla seminariów pedagogiki religijnej, dla instytutów katechetycznych oraz dla wszystkich, którzy zajmują się pracą nad młodzieżą i kształceniem dorosłych. Autor ukazuje w niej zarówno teorię, jak i wskazania praktyczne, czerpane z własnego doświadczenia. Na praktycznych przykładach pokazuje, że malowanie może stać się niezastąpioną pomocą w szkole, na różnych zjazdach, w seminariach i w pracy w zespole. Uważa, że nie potrzeba fachowej umiejętności, aby stosować malowanie jako metodę uczenia i pracy w zespołach. Zakłada, że